

Chapman, R. (2021). Neurodiversity and the Social Ecology of Mental Functions. *Perspectives on Psychological Science*, 16(6), 1360-1372. doi/10.1177/1745691620959833

Bespreking:

Het ecologische model voor mentaal functioneren, voorgesteld door Chapman, beoogt een alternatieve richting te geven aan toekomstig onderzoek, de beeldvorming van beperkingen en het klinisch begrijpen ervan. Wat het model niet beoogt, ondanks Chapmans kritische analyse ervan, is in competitie te gaan met andere theoretische modellen die meer op het individu gericht zijn. Noch gaat het om een claimen van 'het correcte model'. Wel dat in de andere modellen de lijn tussen functie en disfunctie van mentale cognitie op een arbitraire manier getrokken wordt. Door het individu te ontdoen van het inherent zijn van zijn beperking via een koppeling van de beperking aan het relationele, kijkt Chapman voorbij een mentaal functioneren dat in het verleden als minder adaptief, eenlagig en intrinsiek beschouwd werd.

Cognitieve stijlen van minderheden worden gekaderd als een mentale (dis)functie in een vergelijken van de individuele *fitness*¹ met een functionele norm. Hoe personen hierin relationeel bijdragen aan collectieven, worden in het sociale en het medische model van handicap niet geïmplementeerd. Noch bekijken deze modellen op welke wijze neurodiversiteit het groepsfunctioneren kan versterken.

In het stapsgewijs toewerken naar het ecologische model, neemt Chapman allereerst 2 theorieën onder de loep, door de neurodiversiteitsbeweging uitgedaagd: *Boorse's biostatistical theory* en *Wakefield's harmful dysfunction analysis*. Deze theoretische concepten zijn gefundeerd op een objectief-wetenschappelijke component en een normatieve, sociaal onderhandelende component om te bepalen wat onder een mentale stoornis valt. De handleiding voor mentale stoornissen, gekend als de DSM-5, baseert zich op deze theorieën. Ondanks het feit dat men in het sociale model de schade-component van disfunctie wat afzwaakt, ontkent het niet dat een eigenschap disfunctioneel of beschadigend voor de persoon is. Het zegt alleen dat disfunctie niet de kern vormt van de handicap. Christopher Boorse daarentegen stelt ronduit dat "wat pathologisch is, om politieke redenen niet geweigerd mag worden om gepathologiseerd te worden". Chapman stelt zich de vraag of er geen functionele analyse kan gemaakt worden waarin men er rekening mee houdt dat neurodiversiteit ook gewoon manifestaties van een gezonde menselijke mentale variatie kan zijn. Een analyse waarin deze bewering niet weggezet wordt als niet-wetenschappelijk of relatief. Een analyse die zowel mensen recht doet als theoretisch onderstrepend is en waarin speelruimte wordt gelaten voor epistemische, conceptuele en praktische problemen die in de twee theorieën wel degelijk opduiken. Een analyse die de weg vrijmaakt voor een paradigmashift.

Maar eerst alvast een blik op beide theorieën.

Christopher Boorse beschouwt mentale disfunctie als "een interferentie met een statistisch normaal functioneren van een referentieklass", die hij construeert op basis van geslacht en leeftijd. Met andere woorden, wanneer het functioneren van een persoon niet parallel verloopt met de mijlpalen die leeftijds- en seksegenoten bereiken, beheerst deze persoon geen normatief *fitness*¹-niveau en beschouwt Boorse diens functioneren als disfunctioneel. Maar dat personen die deel uitmaken van minderhedengroepen ook door sociale factoren, bijvoorbeeld door inadequate educatie, naar een variabel functioneren toe worden geleid, brengt hij niet mee in rekening. Dat betekent dat de aangenomen referentieklass objectief onjuist is. De realiteit is namelijk heel wat complexer dan geslacht en leeftijd. Door zijn te nauw genomen referentieklass laat Boorse

onvoldoende ruimte voor neurologische en cognitieve variatie, waardoor hij onnodig en los van contexten iemands functioneren pathologiseert. Zijn theorie houdt geen rekening met de individuele rollen (niches) die mensen vervullen in de samenleving. De relatie tussen biologie en samenleving is een complexe relatie en Boorse mist de wisselwerking die ertussen bestaat. Als je werkt met statistische modellen die deze complexiteit en variatie in het menselijk functioneren niet of onvoldoende inbrengen, kunnen deze modellen niet duidelijk objectief zijn. Boorse individualiseert mentale functie, maar door die analytische keuze te maken veronachtzaamt hij dat niet alleen individuen, maar ook groepen taken vervullen in een ecosysteem.

In **Wakefield's harmful dysfunction analysis** staat dan weer de evolutiebiologie centraal. In tegenstelling tot Boorse wordt in deze theorie niet gekeken naar hoe een persoon in het nu functioneert, maar hoe een persoonlijke eigenschap zich in het verleden heeft ontwikkeld en 'natuurlijk geselecteerd'² werd om zich beter te kunnen aanpassen aan de contexten waarin hij leeft. **Binnen deze theorie wordt een bepaald functioneren door natuurlijke selectie bevoordeligd en wordt disfunctie gezien als een falen, als een niet kunnen uitvoeren, van dit bevoordeligend mechanisme.** Concreet voor het autismespectrum ziet Wakefield iemands functioneren ofwel als disfunctioneel ofwel, indien mild getoond, als uiting van de natuurlijke menselijke variatie. Hiermee glijd hij epistemisch uit. In zijn negeren van een begrip van ervaringen en perspectieven, worden unieke, buitengewone prestaties als non-functioneel of als 'compenserend voor andere tekorten' geïnterpreteerd. Contexten zijn echter voortdurend in verandering. Huidige sociale waarden zomaar historisch projecteren, is zich begeven op een speculatieve glijbaan van pathologiseren, ondanks dat deze theorie al wat temperend is op dat vlak ten opzichte van Boorse's theorie.

Waarom geen ecologisch referentiekader in plaats van een evolutionair functioneel referentiekader uitdenken, meent Chapman, toegepast op menselijk mentaal functioneren?

Omdat individuen of soorten bijdragen tot het in stand houden van een ecosysteem, kan een individu bij veranderingen in een systeem niet beschouwd worden als functioneel of disfunctioneel, omdat zijn mentale functioneren steeds relationeel of contextueel, maar nooit intrinsiek is. Welke '*propensity to resist*' zal op welk moment het best tegemoet komen aan de drang om te blijven bestaan en te overleven? In deze analyse stelt zich de vraag: welke vorm van neurologische bedrading biedt op welk moment de beste kansen? Een voorbeeld: Chapman stelt dat uit onderzoek naar voren kwam dat bedrijven met autisten aan boord zich tijdens de coronapandemie beter het hoofd boven water konden houden. Nochtans is autisme als specifieke vorm van neurovariatie geen ontwikkelde adaptatie aan de pandemie. Autismen was er gewoon, en ze bood voordeel. Harvey Blume citerend, "draagt neurodiversiteit evengoed bij aan het in stand houden van de menselijke soort als biodiversiteit dat doet voor alle leven op aarde". Maar lukt dat ook ten allen tijde? Want, iemands vermogens tot aanpassen wordt rigider wanneer de persoon wordt gemarginaliseerd en onderdrukt. Als, met andere woorden, ten gevolge van sociale dynamieken, het aanpassingsvermogen afneemt, kan je dit dus niet zomaar als objectief gegeven neerzetten.

Deze puntjes alvast op de i gezet, vervolgt Chapman zijn weg.

Wat zou een werkbare definitie kunnen zijn van 'functie'? "Om bij te dragen aan een functie moet een mentaal kenmerk, cognitieve stijl of groep de drang hebben om een effect uit te oefenen dat bijdraagt aan het behoud van de groep of het individu". Een functie werkt dus op 3 niveaus: ze draagt bij tot de instandhouding van een persoon, tot het collectieve functioneren en ze is als collectief cognitief kenmerk niet ontstaan uit 1 persoon. Mentaal functioneren is dus meerlagig en relationeel.

Wanneer zou je dan wel kunnen spreken van disfunctie? Als er een relationeel conflict ontstaat tussen deze niveaus dat het voortbestaan van zowel individu als groep bemoeilijkt. Ook groepen kunnen functioneel zijn, of disfunctioneel wanneer ze het in stand houden van een individu onder druk zetten.

Dit model toegepast op autisme, geeft het vreemde beeld dat heel wat autistische eigenschappen voordelig zijn voor het individu én de groep, maar desondanks toch beoordeeld worden als individueel onvermogen. Onder andere op vlak van sociaal-cognitieve stijl, moraliteit, lagere sensitiviteit voor groepsdruk, hyperaandacht, hypersystematiseren, en het kunnen aanreiken van oplossingen voor complexe problemen, vervullen autistische personen niche-functionele rollen op groepsniveau. Rollen, die soms op individueel niveau met handicap geassocieerd worden.

Een voordeel van dit model is dat men tegemoet kan komen aan individuele beperkingen zonder ze als pathologisch te beschouwen. Dit model creëert ook de ruimte om bij behandelingen of begeleidingen aandacht te besteden aan het individu of de context, zonder dat het een potentieel ontmenselijkende en stigmatiserende impact heeft. Disfunctie wordt niet langer geplaatst in iemands manier van zijn. Welzijn krijgt daarmee nieuwere dimensies, tenminste als epistemisch recht wordt gedaan en het palet aan *'overlooked propensities'* meer kleur krijgt.

Tenslotte krijgen in dit model ook *group propensities* -groepsaanleg- nieuwe en interessante exploratiewegen. Neurologisch uniforme groepen, zoals bijvoorbeeld een groep met alleen neurotypische mensen, kunnen disfunctioneel zijn, omdat ze als geheel over minder sterktes beschikken dan wanneer ze een neurodiverse groep zouden vormen. Binnen neurodiverse groepen verhoogt de groepsprestatie, kan aan complexe situaties beter het hoofd geboden worden en worden blinde vlekken -bevestigende vooroordelen- weggewerkt. Omwille van communicatieve moeilijkheden en conflicten vallen deze voordelen weliswaar wat weg wanneer de cognitieve diversiteit te extreem wordt. Maar dat vraagt dan weer om adequaat leiderschap, dat ervoor zorgt dat deze 'zwermintelligentie' als één organisme functioneert.

¹ *het vermogen om zich aan te passen en in stand te houden*

² *een eigenschap die voor een organisme voordelig is binnen specifieke omstandigheden, wordt door een betere instandhouding verhoudingsgewijs in grotere mate teruggevonden in de genenpool, en dus ook in het tot uiting komen*